

Městečko Štēkeň, které bývalo středem malebného panství, nalezneme na Prácheňsku, několik kilometrů od Strakonice. Dne 28. dubna 1648 převzal za 20.000 zlatých rýnských od císařských komisařů štēkeňské panství Jan Antonín říšský hrabě Losi z Losimthalu. Nový majitel přikoupil několik sousedních statků, vystavěl zde honosný barokní zámek, obnovil v místě faru a rozšířil kostel svatého Mikuláše. Když v roce 1682 zemřel, zdědil panství jeho syn Jan Battista (+1683). Po krátké držbě Jana Battisty se dědictví ujal jeho mladší bratr Jan Antonín (+1721) a po něm následoval jeho syn Adam Filip, jenž proslul jako rozumný hospodář. Hrabě Adam Filip Losi z Losimthalu zemřel bezdětný 21. dubna 1781 a podle zanechané závěti se stala dědičkou Štēkně a dalších panství vdova Marie Arnoštka (+1782).

A právě skolem bezdětného Losiho začala éra hrabat, posléze knížat Windischgraetzů na Štēkni. Původ Windischgraetzů (Windisch-Graetzů) není zcela jasný. Podle některých tvrzení žili jejich předkové v Bavorsku, podle jiných pochází rod z Kraňska (dnešního Slovinska). První spolehlivé zprávy o nich máme z roku 1218. Český inkolát získali až roku 1689, na jihu Čech vlastnili již před Štēkni po určitou dobu panství Červená Lhota v Bechyňském kraji. Knížaty se Windischgraetzové stali díky povýšení (1804) svých říšských panství Eglofs a Hegau na říšské knížectví Windisch-Graetz (nacházelo se poblíž Bodamského jezera). Po zániku Svaté říše římské národa německého o dva roky později byl tento suverénní státěček připojen k Württemberskému království.

Josef Ludvík hrabě Windischgraetz (uváděn i jako Josef Mikuláš) uzavřel s Marií Arnoštkou, vdovou po svém vzdáleném příbuzném Adamu Filipovi Losim, dne 12. května 1781 ve Vídni smlouvu, podle níž převzal za 250.000 zlatých a roční rentu 36.000 zlatých pro hraběnku panství Štēkeň, Tachov a Vintířov. Příbuzenstvo Losiů s řešením vyjádřilo značnou nespokojenost a vše se dostalo až před soud. Až po uzavření smíru nabyt hrabě Josef Ludvík Windischgraetz dne 11. října 1784 oficiálně majetek. Brzy poté přikoupil ke Štēkni sousední statek Mladějovice a roku 1796 založil nedalekou dominikální osadu Slatina. Když 24. ledna 1802 zemřel na štēkeňském zámku, byla jeho pozůstalost odhadnuta na 1.048.237 zlatých, z toho panství Štēkeň bylo oceněno na 145.897 zlatých.

Nejslavnějším držitelem Štēkně z rodu Windischgraetzů byl bezesporu rakouský generál Alfred Candidus kníže Windischgraetz (11. V. 1787 Brusel – 21. III. 1862 Vídeň). O jeho osobnosti a jeho vojenské a diplomatické kariéře není třeba psát, zájemcům o dějiny střední Evropy jsou generálův životopis a názory dostatečně známy. Raději se zabýváme tím, jak fungovalo pod jeho vedením štēkeňské panství. V čele dominia stál vrchní, právní záležitosti měl na starosti justiciář. Dále bychom zde našli v knížecích službách tři písaře, důchodního, obročního, purkrabího a hospodářského pojezdneho. Lesní úřednictvo zastupovali nadlesní, tři lesní a jeden lesní adjunkt. K ruce jim ještě bylo jedenáct hajných. Windischgraetzové nesídlili ve Štēkni trvale, daleko více pobývali v Tachově, kde se nalézal i sekretariát a rodový archiv. Ústřední kancelář působila ve Vídni. Rodina vlastnila tamtéž palác (I. okres, Renngasse 12) a jeden měla i v Praze (III. okres, Belvederegasse 3).



V roce 1837 nechala postavit kněžna Eleonora u zámku bránu na počest návratu manžela z manévru u Mnichova Hradiště. Kněžna Eleonora (zemřela tragicky v roce 1848), rozená princezna ze Schwarzenbergu, se těšila v oblasti značné oblibě. Po její smrti vznikla ve Štēkni i dobročinná nadace nesoucí její jméno.

V letech 1844-1845 kníže Alfred pověřil přítomné vojáky, aby upravili u Štēkně tok řeky Otavy. Na podzim 1847 zavítal na štēkeňský zámek sedmnáctiletý arcivévoda a pozdější rakouský císař František Josef s bratrem Ferdinandem Maxem, pozdějším italským místokrálem a mexickým císařem. Císař František Josef I. tu našel znovu útočiště během podzimních manévru v roce 1905. To se ubytoval na čtyři dny v prvním patře zámku, v pokojích vpravo od hlavního vchodu. Z manželství Alfreda Candida a Marie Eleonory, které bylo uzavřeno na zámku Hluboká dne 15. června 1817, vzešlo celkem sedm dětí - Aglae Leopoldina (1818-1843), Alfred Josef (1819-1876), Leopold Viktorin (1824-1869), August Josef (1828-1910), Ludvík Josef (1830-1904), Josef Alois (1831-1906) a Matylda Eleonora (1835-1907). Alfredův mladší bratr Werian (1790-1867) založil tzv. uherskou linii rodu. Uherští Windischgraetzové drželi například známý zámek Sárospatak.

Před zánikem feudalismu žilo na štēkeňském panství celkem 5.779 obyvatel. Vrchnost obhospodařovala dvory Štēkeň, Čejetice, Mladějovice, Cehnice, Řepice, Rovnou, Drouzetice, Kváskovice a Paračov. Panské lesy se dělily na revíry Štēkeň, Mladějovice, Kváskovice a Rovná. K panství náleželo i 65 rybníků. Windischgraetzům bylo poddáno jak městečko Štēkeň (též Štēkna), tak dalších 22 vesnic.

Přímo ve Štěkni měla knížata kromě zámku a dvora ještě pivovar, lihovar, potašárnu, myslivnu, vápenku, mlýn s pilou a panský hostinec. Na konservativního aristokrata, jakým byl osobitý generál Windischgraetz, se dochovala řada vzpomínek. Jednu zaznamenali přímo ve Štěkni. Kníže totiž jednou koupil nevýnosné státní dluhopisy. K jejich urychlenému prodeji ho obratem vyzýval rádce. Dostalo se mu však od knížete – loajálního rakouského vlastence – této odmítavé odpovědi: „Koupil jsem je, jelikož mi vyloženo bylo, že tím státu prospějí, nikoliv však s nadějí na dobrý obchod. Obchody Windischgraetz nedělá“. Když slavný kníže zemřel, pronesl kníže Auersperg na smutečním zasedání panské sněmovny ve Vídni mimo jiné tuto trefnou poznámku: „Legitimní trůn domu Habsburgů jest pomníkem jeho života“.

Alfredovým nástupcem se stal jeho 43letý syn Alfred Josef. Ten nechal vystavět nové hospodářské budovy ve Štěkni, obytné budovy a stáje v Čejeticích, Řepici a Cehnicích. Kromě Štěkně držel panství a statky Tachov, Kladruby, Jablanc v horních Uhrách, Rogatec v Kraňsku a Eglofs-Siggen ve Württembersku o celkové výměře 30.078 hektarů. Po jeho skonu se Štěkně a dalších panství ujal jeho syn Alfred August (1851-1927). V roce 1884 přestal vařit místní pivovar, jenž byl přeměněn na byty pro zřízence. O rok později inicioval kníže zasazení původního náhrobku vladky Hodějovské z Hodějova z roku 1558 nedaleko zámku. Alfred August se věnoval politice a v letech 1893-1895 dokonce zastával úřad rakouského předsedy vlády. S manželkou Gabrielou, rozenou princeznou Auerspergovou, zplodil dva syny a pět dcer, z nichž dvě (Marie a Kristina) se narodily přímo na zámku v jihočeské Štěkni. Zemřel v době, kdy již nežil ani jeden z jeho synů, a proto větší část knížecího majetku připadla příslušníkům uherské větve rodu.

Přehled knížecích budov ve Štěkni z roku 1910

- čp. 1, Zámecká ulice (zámek): Jan Zeidler, správce knížecího domu, *1861 Tachov - ve Štěkni působil od roku 1905, Jan Škarpal, vrátný, *1828 Staré Přešovice (okres Strakonice) ve Štěkni od 1863
- čp. 2, Zámecká ulice (poplužní dvůr pod zámkem): Vojtěch Kovář, šafář, *1870 Třebčice (Přeštice) - od 1909, Otomar Červenka, důchodní, *1853 Zelená Hora (Přeštice) - ve Štěkni od 1904
V hospodářské části se nacházelo 14 koní, 34 krav, 1 osel, 7 prasat.
- čp. 3, Sadová ulice: Hugo Rajnyš, zahradník, *1878 Březno (Žatec) - ve Štěkni od 1901
- čp. 4, Sadová ulice (ovčín): Josef Zelenka, poklasný, *1845 Řepice (Strakonice) - ve Štěkni od 1860
- čp. 5, Sadová ulice (doktorovna): byty zřízenců
- čp. 7, Slatinská ulice (strojná a kolářská dílna): byty zřízenců
- čp. 8, Zámecká třída: Ferdinand Vaněk, správce, *1880 Nabočany (Chrudim) - ve Štěkni od 1910
- čp. 39, Kestřanská ulice: Jan Pitra, revírník, *1844 Kbelnice (Strakonice) - ve Štěkni od 1870
- čp. 86 (lihovar): t. č. neobydleno
- čp. 90, Podskalská ulice: Karel Dědek, dílovedoucí, *1849 Lukavec (Pelhřimov) - ve Štěkni od 1897
- čp. 100, Dobrá voda: byty zřízenců
- čp. 108, Zámecká ulice (bývalý byt mušketýra a staré vězení): František Holman, ředitel, *1863 Mladějovice (Strakonice) - od 1899, František Tráger, asistent, *1892 Tachov - ve Štěkni od 1910
- čp. 111, Slatinská ulice (chudobinec): byty zřízenců
- čp. 120, samota Petrlice: Jan Bejček, hajný, *1850 Netonice (Strakonice) - ve Štěkni od 1894
- čp. 129, Podskalí (bývalá vodárna): byty zřízenců
- čp. 127, Slatinská ulice: byty řemeslníků

Působení Windischgraetzů na Strakonicku skončilo brzy po zániku Rakousko-Uherska a vzniku Republiky československé. Konec jim totiž přivodila rozsáhlá pozemková reforma. Dne 1. srpna 1921 se ve Štěkni čp. 123 usadil pozemkový komisař V. Queisner s pomocníky a začal rychle pracovat. Není bez zajímavosti, že tento státní úředník se sám stal „zámeckým pánem“, když si později pořídil zabavený zámek ve Stráži nad Nežárkou. Podle původních záměrů byl zámek s kaplí svaté Barbory a přilehlým parkem (17 ha) pronajat do roku 1933 Ústavu anglických panen za 18.200 korun ročně + placení činžovní daně. Knižecí rodina si navíc vyhradila právo užívat pět místností k občasnému pobytu. Úředníci pak ale rozhodli jinak. Dne 4. září 1922 byl zámek prodán Ústavu anglických panen. V zámku řádové sestry zřídily soukromé učiliště s internátem pro starší dívky. Děvčata se učila francouzštině, angličtině, němčině, ženským ručním pracím, hře na klavír a na housle a zpěvu. Při učilišti fungovala dětská opatrovna. Dvůr ve Štěkni si koupil Eduard Vachout, v Řepici rolnické družstvo, v Rovné Jan Šašek, v Droužeticích Jan Bízek. Panské dvory Cehnice, Čejetice a Mladějovice zůstaly v majetku ministerstva zemědělství. Knižecí kancelářskou budovu ve Štěkni získala Tělovýchovná jednota Sokol, zdejší lihovar pak hospodářské družstvo. Tak během dvouletého procesu zaniklo po 138 letech windischgraetzské panství v jižních Čechách.

Ilustrace: Knižecí zámek ve Štěkni v roce 1905. Pohlednice ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích

Prameny a literatura

- Kastner, Richard H.: Mit Kaiser Franz Joseph auf Reisen. Wien 2002.
- Prochazka, Johann F.: Topographisch-Statistischer Schematismus des Grossgrundbesitzes im Königreiche Böhmen. Prag 1891.
- Rodokmen knížat Windisch-Graetz. Internet, www.genealogy.euweb.cz.
- Sommer, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen, VIII. – Prachiner Kreis. Prag 1840.
- Státní oblastní archiv v Plzni. Průvodce po archivních fondech, III. Praha 1976.
- Státní okresní archiv Strakonice, Obecní úřad Štěkeň, sign. II A, Kronika Štěkně, 1920-1939, kniha č. 41.
- Státní okresní archiv Strakonice, Okresní úřad Strakonice, Sčítání lidu – Štěkeň, 1910, fascikl č. 1.267.
- Stellner, František – Županič, Jan: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české. Praha 2001.